

რიტა წაქაძე

ანტონ ლორთქიფანიძის მოღვაწეობის ძირითადი მიმართულებები

ანტონ ლორთქიფანიძე დაიბადა 1847 წელს ქუთაისის მაზრაში, სოფ. გოჩა-ჯიხაში. ქუთაისის ვაჟთა კლასიკური გიმნაზიის დასრულების შემდეგ (1867) სწავლა განაგრძო ოდესის უნივერსიტეტში. 1871 წელს დაასრულა აღნიშნული უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტი და დაბრუნდა ქუთაისში. აქედან მოყოლებული გარდაცვალებამდე იგი ერთვულად ემსახურებოდა საკუთარ სამშობლოს, მშობლიურ ქალაქ ქუთაისს. მან ბევრი კარგი საქვეყნო საქმის გაკეთება შეძლო. მისი მეუღლე გახლდათ დიდი ქართველის – დიმიტრი ყიფიანის ქალიშვილი ელენე (ლოლა) ყიფიანი. მეუღლეები თანამოაზრეებიც იყვნენ, ამიტომ ერთად იღვწოდნენ. ანტონ ლორთქიფანიძე 1894 წელს საკმაოდ ახალგაზრდა, 47 წლის ასაკში გარდაიცვალა. დაკრძალულია მეუღლესთან ერთად ქუთაისში, გორაზე, წმინდა გიორგის სახელობის ეკლესიაში.

ანტონ ლორთქიფანიძის მოღვაწეობის ძირითადი მიმართულებებია:

- ქალაქის თვითმმართველობა;
- თეატრალური დასის ჩამოყალიბება;
- ქუთაისში პირველი ბიბლიოთეკის დაარსება;
- ქუთაისის სათავადაზნაურო სკოლის დაფუძნება.

ქუთაისში დაბრუნებისთანავე ანტონ ლორთქიფანიძე აქტიურად ჩაერთო საზოგადო საჭიროებებში. იგი შეუნიღბავად აფიქსირებდა თავის შეხედულებებს და გარედან არ უცქერდა საზოგადოებრივ პროცესებს. ამიტომ მალე მოიპოვა ავტორიტეტი და შეუბღალავი რეპუტაციით სარგებლობდა.

იმუშაობდა ინტელიგენციის წარმომადგენლები ცდილობდნენ ჩამოეყალიბებინათ ისეთი საქალაქო თვითმმართველობა, რომლის საქმიანობის მთავარი მიმართულება იქნებოდა ქალაქის სამეურნეო და კულტურული ცხოვრება. ამ მხრივ საინტერესოა ანტონ ლორთქიფანიძის სიტყვა, რომელიც მან წარმოთქვა ქუთაისის საქალაქო დეპუტატების სხდომაზე 1874 წლის 19 მარტს: “ჩვენ ქუთაისის მცხოვრებნი ვირჩევთ დეპუტატებს, მაგრამ როგორც ფაქტები გვიმტკიცებს, არ ვიცით, რა თანამდებობაა დეპუტატობა, არც დეპუტატებმა იციან თავიანთი მოვალეობა... ქალაქის დეპუტატები არიან ქალაქის წარმომადგენლები, რომელთაც მიენდობა ქალაქის საქმეების გამგეობა. არც ერთი საქმე, არც ერთი საგანი, რომელიც კი შეეხება ქალაქს, არ უნდა იყოს დაფარული დეპუტატებისაგან. ყოველი ქალაქის ანგარიში მინდობილი აქვთ ქალაქის დეპუტატებს მცხოვრებლებისაგან. ყოველმა დეპუტატმა არამცთუ უნდა

იცოდეს ქალაქის ანგარიში, ქალაქის შემოსავალ-გასავალი, არამედ მათ პირდაპირ მოვალეობას შეადგენს ის, რომ არც ერთი კაპიკი ქალაქის არ დაიხარჯოს მათ შეუტყობინებლათ და გადაუწყვეტლათ“ (გაზ. “დროება“, 1874, №421).

ქუთაისის ქალაქის საბჭოს დებუტატების არჩევნები პირველად 1875 წლის 16 სექტემბერს გაიმართა. არჩევნები, დებულების თანახმად, სამ თანრიგად ჩატარდა. ანტონ ლორთქიფანიძე პირველ თანრიგში აირჩიეს. იგი გახდა ქ. ქუთაისის საბჭოს ხმოსანი დებუტატი. 1875 წლის 4 დეკემბერს დაინიშნა საქალაქო საბჭოს მეორე სხდომა, რომელზედაც მიიღეს გადაწყვეტილება, რომ ქალაქის საბჭოს მუშაობა 1876 წლის 1 იანვრიდან უნდა დაეწყო. ამ სხდომაზე ანტონ ლორთქიფანიძე გამგეობის წევრად აირჩიეს (გაზ. “დროება“, 1875, №143).

ანტონ ლორთქიფანიძე სულ 2 წელი იყო ქალაქის თვითმმართველობაში. ქალაქის საბჭოში მოღვაწეობის პერიოდში ანტონი ჩვეული მაღალი მოქალაქეობრივი პოზიციით გამოირჩეოდა: “ცოტა ხანს შემდეგ ის ამოარჩიეს ქალაქის დებუტატად და წინააღმდეგა იმდროის გუბერნიის მმართველის თვითმნებლობას. ამ დროს ქალაქის დებუტატების დაუკითხავათ გაიყიდა რამდენიმე ძვირფასი ნაჭერი მიწა. თ. ანტონ ლორთქიფანიძის მეთაურობით შედგა დებუტაცია, რომელიც წარუდგა მაშინდელს კავკასიის სამოქალაქო გამგეობის უფროსს ბარონ ნიკოლაის და მოახსენა ქუთაისის საქალაქო საქმეების ცუდი მდგომარეობა. დებუტაციამ იშუამდგომლა, რომ ქუთაისსაც მინიჭებოდა ახალი საქალაქო თვით-გამგეობა. მთავრობამ კანონიერათ იცნო ეს თხოვნა და თანახმა გახდა“ (გაზ. “კვალი“, 1894, 30 ოქტ., №45).

1877 წელს ანტონ ლორთქიფანიძემ საკუთარი სურვილით დატოვა ქალაქის საბჭო. მის ნაცვლად აირჩიეს ბესარიონ ხელთუფლიშვილი, მამა ცნობილი იურისტის – დავით ხელთუფლიშვილისა.

ანტონ ლორთქიფანიძეს დიდი ღვაწლი მიუძღვის ქუთაისის თეატრის დაარსებაში. მან ქუთაისში ჩამოაყალიბა სცენის მოყვარეთა საზოგადოება და ხშირად მართავდა ქართულ წარმოდგენებს. ერთ-ერთ სპექტაკლში (“გაყრა“) თავადაც მიიღო მონაწილეობა, როგორც მსახიობმა და ყურადღება მიიპყრო ოსტატური თამაშით. სისტემატურად მართავდნენ საქველმოქმედო სპექტაკლებსაც. ანტონ ლორთქიფანიძის სცენის მოყვარეთა დასის მოღვაწეობამ მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა ქართული თეატრის ისტორიაში. ეს დასი გახდა ერთ-ერთი საფუძველთაგანი ქუთაისში პროფესიული დასის დაფუძნებისა 1880 წელს.

გაზეთ “კვალში“ (1894 წლის 30 ოქტომბერი, №45) გამოქვეყნებულ ნეკროლოგში ანტონ ლორთქიფანიძე მოხსენებულია, როგორც ქუთაისში საჯარო ბიბლიოთეკის დამაარსებელი: **“ერთ საუკეთესო ნათელ ხანათ მისი საზოგადო მოღვაწეობისა უნდა აღინიშნოს ის დრო, როცა მან საჯარო წიგნთსაცავი გამართა ქ. ქუთაისში და აღძრა ქუთაისის მოზარდს ახალგაზრდობაში კითხვისა და თვით-განვითარების სურვილი. წელს თ. ანტონ ლორთქიფანიძემ ნაშთი თავის საჯარო ბიბლიოთეკისა შეწირა ქალაქს ქუთაისს, რომლის საქალაქო გამგეობამ**

მადლობა გამოუცხადა შემწირველს, ისარგებლა იმ ბიბლიოთეკით და შეუდგა ამ ბოლო დროს უფრო ვრცელის საჯარო სამკითხველოს დაარსებას.“

ამ საკითხთან დაკავშირებით, თუ როდის, როგორ და რა ვითარებაში შეიქმნა ანტონ ლორთქიფანიძის ბიბლიოთეკა, მნიშვნელოვან ცნობებს იძლევა ცნობილი ქართველი საზოგადო მოღვაწის - კირილე ლორთქიფანიძის არქივი, რომელიც დაცულია ქუთაისის ისტორიულ-ეთნოგრაფიულ მუზეუმში. კირილე ლორთქიფანიძის არქივში შემონახულია ანტონ ლორთქიფანიძის პირადი წერილები კირილე ლორთქიფანიძისადმი, სულ 7 წერილი. ამათგან მხოლოდ ორი ეხება ბიბლიოთეკის გახსნის თემას, მაგრამ ორივე წერილი ვრცელია და საკმაო ინფორმაციას იძლევა აღნიშნულ საკითხის შესახებ.

“ძნაო კირილე,

შენ გაგებულე გაქვს, რომ ჩვენ ბიბლიოთეკის მოფოხებას ვაპირებდით. ეს საქმე როგორც არის ამ დღეებში მიუახლოვდა აღსრულებას, მაგრამ სახლის შოვნაზე დადგა საქმე. ნიკოლაძეს უთხარი, რომ თუ მაგან ის სახლი არ გვათხოვს, რომელიც ხიდის ყურშით დგას ისთე ბიბლიოთეკის გაკეთება გავვიჭირებთქვა,.. ერთის სიტყვით უთხარი ნიკოლაძეს, რომ ის სახლი გვიშოვოს ან უფასო და ან რივიანის ფასით (თუ უფასოთ არ მოხერხდება, რასაკვირველია). კირილე, ვთხოვ ამ ბარათის პასუხი პირველივე ფოსტით გამომიგზავნო, რადგან ეს საქმე ძალიან გვეჩქარება ჩვენ.“

ამ პერიოდისათვის ანტონი იმყოფება ქუთაისში, ხოლო კირილე – თბილისში. რუსეთის უმაღლეს სასწავლებლებში გამეფებული რეპრესიების გამო 1868 წლის დეკემბერში პეტერბურგიდან თბილისში იძულებით დაბრუნდა ქართველ სტუდენტთა ერთი ჯგუფი: ნ. ნიკოლაძე, ალ. სარაჯიშვილი, ალ. ინაშვილი, ა. იშმაილოვი და სხვები. მათ შორის იყო კირილე ლორთქიფანიძეც. თავისთავად ცხადია, კირილე ქართველი ინტელიგენციის წრეში ტრიალებდა, ურთიერთობა ჰქონდა ბიბლიოთეკებთან, იცნობდა მათ დამაარსებლებს. ამიტომაც სთხოვს მას ანტონი გამუდმებით დახმარებას.

ეს წერილი დათარიღებული არ არის, მაგრამ ზუსტად ვიცით მე-2 წერილის დაწერის დრო. ეს არის 1873 წლის 6 ოქტომბერი. რამდენადაც პირველ წერილში ანტონი აღნიშნავს, რომ ძალიან ეჩქარება, უნდა ვივარაუდოთ, პირველსა და მეორე წერილს შორის ქრონოლოგიური დაშორება დიდი არ უნდა იყოს, ე.ი. უნდა მივიჩნიოთ, რომ ეს წერილიც 1873 წელს არის დაწერილი. თუმცა არც ის არის გამორიცხული, სხვადასხვა ხელისშემშლელ გარემოებათა გამო ანტონი შეფერხებულიყო, მაგრამ ასეთ რაიმეს, ალბათ, აუცილებლად ახსენებდა მეორე წერილში. მეორე წერილში კი, პირიქით, წერს, რომ უკვე ბინის პრობლემაც მოაგვარა და ყველანაირად მზად არის ბიბლიოთეკის გახსნისთვის. თუმცა არსებითი მნიშვნელობაც არა აქვს, განისაზღვროს პირველი წერილის თარიღი, რადგან კვლევისათვის მნიშვნელოვანია არა ის, თუ როდის დაიწყო ანტონმა ზრუნვა ბიბლიოთეკის დაარსებისათვის, არამედ ის, თუ კონკრეტულად როდის მოიყვანა სისრულეში ეს გადაწყვეტილება. ამ მხრივ კი ძალიან საყურადღებოა მეორე წერილი:

“მაო კირილე, ჩვენ ბიბლიოთეკის საქმე როგორც არის გავათავე, სულ ყოველისფერათ მზათ ვარ. კატალოლი უნდა წარვადგინო და გახსნის ნებას იმ დღესვე მომცემენ. წიგნებს გლახას და კარგს ფრანციზულს და რუსულს შეუყარე თავი ოთხი ათასამდის. ბაბილიოვის ბიბლიოთეკის დანარჩენი ვიყიდე, სახლი ვიქირავე, ბიბლიოთეკარებიც მყავს, ყურნალებიც არის და მებელიც მაქვს; ერთის სიტყვით ყოველისფერით მზათ ვარ. ახლა თუ დრო გექნება, გაისარჯე და ბიბლიოთეკის პრავილოები (წესდება) გამოგვიგზავნე, აგრეთვე პატარა ბლანკები, რომელიც წიგნების წამლებს მიეცემა; ერთის სიტყვით ყოველივე რაც კი შეეხება ბიბლიოთეკის პრავილოებს გამომიგზავნე საჩქაროთ. ამ ბიბლიოთეკას ვხსნი ჩემს სახელზედ. არას კაციდგან არაფერს შემწეობას არ ვნახულობ, რადგან ვიცი რომ ბევრი პატრონების ჯოგს ხშირად სჭამს მგლები.“

ანტონმა ბიბლიოთეკაში თავი მოუყარა როგორც საკუთარ, ისე კერძო პირებიდან შემოტანილ წიგნებს. ასევე დიდი რაოდენობით პოლიტიკური და მხატვრული ლიტერატურა მიიღო პეტერბურგელი სტუდენტებისაგან:

“ნოშრევან ალავიძეს მოუტანია პეტერბურლიდგან წიგნები სტუდენტების და შენ უნდა გადმოქცენ. არ ვიცი ჩვენი ბიბლიოთეკისთვის არის ეს წიგნები თუ არა. ანდრია გრისნავმა კი მოგვწერა, რომ სტუდენტები გიგზავნიანო. ერთი ას ოციოდე წიგნი სტუდენტების შემაქვს და თუ მაგენიც ჩვენია, შემოუთვალეთ შენ და ნოშრევან ალავიძემ ნიკო ალავიძეს, რომ ეს წიგნები გადმომცეს. ყოველს ჩემს პირობებს შეუთვლი პეტერბურლის სტუდენტებს დაწვრილებით და თუ ისურვებენ წიგნების თხოვებას კარგიდ თორემ მათი წიგნები მიირთვან. მანემდის წიგნებს ბიბლიოთეკაშიდ უფრო ადგილი ექნება ვინემ კერძო სახლშიდ.“

ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ, მეორე წერილის დაწერის თარიღი ზუსტად არის ცნობილი, ავტორს თვითონ აქვს წერილზე მითითებული 1873 წლის 6 ოქტომბერი. ამ დროისთვის ანტონი წერს, რომ ყველანაირად მზად არის და მალევე გახსნის ბიბლიოთეკას: “ამ ერთს კვირაშიდ უსათუოდ უნდა გავალო ბიბლიოთეკა... დაუჩქარე პასუხს.“

რამდენად შეძლო ანტონმა ნავარაუდებ პერიოდში ბიბლიოთეკის გახსნა, ეს ანტონ და კირილე ლორთქიფანიძეების პირადი მიმოწერიდან აღარ ჩანს. მაგრამ ამ საკითხის გარკვევისთვის შეგვიძლია მოვიშველიოთ იმ პერიოდის პრესა. 1873 წლის 26 ოქტომბერს (№42) გაზეთი “დროება“ წერდა: “ბეჯითად ვიცი, რომ პირველ ნომერამდის ქუთაისს ბიბლიოთეკა და საკითხავი კაბინეტი გაიხსნებაო. ეს საქმე უკისრნია უფ. ანტ. ლორთქიფანიძეს, რომელსაც ამ მოსაწონი საქმის დაწყებისათვის საზოგადოების სრული თანადგომა უნდა ეკუთვნოდეს.“ უკვე 16 ნომბერს კი იგივე “დროება“ (№45) იუწყებოდა: “ისეთ მიყრუებულს და რკინის გზისგან დაჩაგრულს ქალაქში, როგორც ქუთაისია, მართლა რომ მოვლინებათ ჩაითვლება უ. ა. ლორთქიფანიძის ბიბლიოთეკის დაბადება.

უ. ლორთქიფანიძემ პირველად დაანახა ქუთაისელებს, რომ შესაძლებელია კაცმა ისეთ საქმესაც მოჰკიდოს ხელი, რომლისგან შემოსავალი

კი არა, ცხადი ზარალიც მოეღის. მაგრამ საზოგადო სიკეთისთვის კი საჭიროა ამ ნაირი საქმის დაწყება.

ჩვენ მადლობით მიულოცავთ უ. ლორთქიფანიძეს ამ მშვენიერი განზრახვისათვის გასჯას და ვისურვებთ, რომ იმერეთის სატახტო ქალაქმა გამოიყენოს გონების გასაზღვლად ის საშუალებები, რომელსაც მისცემს მას ბიბლიოთეკა.“

ეს გახლდათ ქუთაისში დაფუძნებული პირველი ბიბლიოთეკა, იმ დროისათვის კარგად მოწყობილი და გამართული. „ამ ბიბლიოთეკას ვხსნი ჩემს სახელზედ. არას კაციდგან არაფერს შემწეობას არ ვნახულობ, რადგან ვიცი, რომ ბევრი პატრონების ჯოგს ხშირათ სჭამს მგლები“ – წერდა ანტონი კირილეს. მართალია, ბიბლიოთეკა კერძო იყო, მაგრამ ფაქტობრივად ასრულებდა საჯარო ბიბლიოთეკის ფუნქციებს, ამიტომაც მალევე იქცა ქუთაისელი საზოგადოების საყვარელ თავშესაყარ ადგილად.

თანამედროვეებში ანტონის ბიბლიოთეკა დიდი მოწონებით სარგებლობდა: “რაც შეეხება ბიბლიოთეკის გაწყობილობას, ჩვენ, როგორც მნახველს, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ამ თავით სრული დასაკმაყოფილებელია, როგორც წიგნების კოლექცია, ეგრეთვე მათი აღრჩევაც. მომავალი ამ საქმისა დამოკიდებულია თვითონ საზოგადოებაზედ...” (გაზეთი “დროება“, 1873 წლის 16 ნოემბერი, №45).

20 წლის შემდეგაც კი, 1893 წლის 7 აპრილს, “ივერიაში“ ასეთი წერილი დაიბეჭდა: **“პირველი ბიბლიოთეკა, მართლაც დროის შესაფერისად მოწყობილი, ამ თვრამეტიოდე წლის წინად თავ. ან. ნიკ. ლორთქიფანიძემ გაჰმართა“.**

თვრამეტი წლის მანძილზე დიდი ძალისხმევით, საკუთარი სახსრების გაღებით უპატრონა ანტონ ლორთქიფანიძემ ბიბლიოთეკას. იყო პერიოდი, როცა ძალიან გაუჭირდა და გაასხვისა კიდევ. მაგრამ ახალი მეპატრონე ვერ აღმოჩნდა კარგი მეურნე და უპატრონოდ დაგდებულ ბიბლიოთეკას ისევ ანტონმა მიხედა.

როცა 1893 წელს ქუთაისის თვითმმართველობამ გადაწყვიტა დაეარსებინა ქალაქში საზოგადო-საჯარო ბიბლიოთეკა, ანტონ ლორთქიფანიძემ, ყოველგვარი თანხის გარეშე, საკუთარი ბიბლიოთეკის წიგნადი ფონდი გადასცა ქალაქის გამგეობას, რითაც ფაქტობრივად საძირკველი ჩაუყარა ქუთაისის საჯარო ბიბლიოთეკას: “იმ ხარჯს გარდა, რომელიც ქალაქმა იკისრა, ვგონებთ, მეტი არ იქნება, ქალაქის გამგეობამ, როცა საქმეს შეუდგება, კერძო კაცებსაც სთხოვოს დახმარება. იმედია, ქუთაისში ბევრი მოიპოვება, რომლებიც ისეთ სასიკეთო საქმისათვის, როგორც ბიბლიოთეკის გამართვაა, ქალაქს თავის წვლილს არ დაამადლებენ და შეძლებისა-და გვარად შემწეობას აღმოუჩენენ თუნდაც წიგნების შეწირვით. ეს იმედი, რომ ტყუილი არ არის, ამის საბუთი ამ დღეებში თავ. ან. ნიკ. ლორთქიფანიძემ დაგვანახვა, რომელმაც მომავალის ბიბლიოთეკისათვის ათას ხუთასიოდე ცალი წიგნი უსასყიდლოდ დაუთმო და სამუდამოდ შესწირა ქალაქს. ეს ისეთი შესაწირავია, რომ მკვიდრს საძირკველს დაუდებს ბიბლიოთეკას; ამ ათას ხუთას წიგნში, როგორც ნამდვილად

ვიციტ, ბევრი იშვიათი და თვალ-საჩინო წიგნი იპოვება როგორც რუსულის მწერლობისა, ისე ფრანგულისა. რასაკვირველია, თავ. ან. ნიკ. ლორთქიფანიძე ამ შესაწირავისთვის დიდის მადლობის ღირსია და, სრული იმედია, ამ ამბავს ქალაქი არ დაივიწყებს“ (გაზ. “ივერია“, 1893 წ. 7 აპრილი).

ელენე ყიფიანი 10 წლის მანძილზე თავმჯდომარეობდა ქუთაისის სათავადაზნაურო სკოლის ღარიბ მოსწავლეთა კომიტეტს. ამ დიდ საქმეში მის გვერდით იყვნენ მეუღლე – ანტონ ლორთქიფანიძე და ძმა – ნიკოლოზ ყიფიანი, როგორც სკოლის საბჭოს წევრები. სიმონ ხუნდაძე თავის მონოგრაფიაში “დიმიტრი ყიფიანი“ გვაწვდის ძალიან საინტერესო ფაქტს: “1880 წ. 17 ნოემბრის თარიღით მეფის მოადგილის მთავარი სამმართველოს გამგის მოვალეობის აღმასრულებელი პესჩუროვი სრულიად კონფიდენციალურად სწერდა დ. ყიფიანს: „ქუთაისის სათავადაზნაურო სკოლის სასწავლებლის საბჭოში შედიან ისეთი პირები, რომელნიც ან პასუხისგებაში იყვნენ მიცემულნი კავკასიის რევოლუციური წრის საქმის გამო ან მასთან ახლოს იდგნენ. ამ პირთა შორის აღნიშნული არიან: ანტონ ლორთქიფანიძე, მისი ცოლი ელენე და ძმა უკანასკნელის ნიკოლოზ ყიფიანი.

დიდი მთავრის მეფის მოადგილის ბრძანებით წარმოებული ძიების ცნობებით აღმოჩნდა, რომ 1876 წელს ანტონ ლორთქიფანიძე და მისი ცოლი ნამდვილად იყვნენ პასუხისგებაში მიცემულნი ქუთაისში მავნე პოლიტიკური წრის შედგენის გამო, ნიკოლოზ ყიფიანი კი 1869 წ. უმაღლეს სასწავლებელში მომხდარ არეულობათა გამო გადმოსახლებულ იქმნა სანკტ-პეტერბურგიდან კავკასიაში და იმყოფებოდა პოლიციის თვალყურის დევნების ქვეშ.

იმ ნათესაობითი ურთიერთობის გამო, რომელიც გაკავშირებს თქვენ აღნიშნულ პირებთან და იმიტომ, რომ არა ჰსურთ, ამ შემთხვევაში, წარმოებული იქნას რაიმე ძალდატანებითი ზომები, მისმა უმაღლესობამ ინება გამოეთქვა სურვილი, რომ მათი მოშორება დაწესებულებიდან მოხდეს მათივე განცხადების თანახმად. ამიტომ ხელმწიფემ მთავარმართებელმა ინება ჩემთვის მოენდო, რათა გთხოვოთ თქვენო აღმატებულებავ, მიიღოთ ამ საქმეში სრულიად კონფიდენციალური მონაწილეობა და დაარწმუნოთ ანტონ ლორთქიფანიძე, მისი ცოლი და ნიკოლოზ ყიფიანი, რომ ნებაყოფლობით განაცხადონ უარი აღნიშნული სკოლის საბჭოს წევრთა სახელწოდებაზე.“

დიმიტრი ყიფიანის საპასუხო წერილში ნათქვამია, რომ “სანკტ-პეტერბურგიდან მოწოდებული ცნობები ამოკრებილია იქ არა ნათელ წყაროდან...” ანტონ ლორთქიფანიძეს ბრალდებოდა, რომ მის ბიბლიოთეკაში ოდესღაც დადიოდნენ არაკეთილსაიმედონი, ნიკოლოზ ყიფიანის დანაშაულობა იყო ის, რომ 11 წლის წინათ მან თავის ამხანაგებთან ერთად სთხოვა უნივერსიტეტის გამგეობას, რათა დაეშვათ მათი სასარგებლო ზოგიერთი შერბილება უნივერსიტეტის გამგებლების შინაგან განწყობების საქმეში, კნენა ლორთქიფანიძეს კი იმაში, რომ ის ისმენდა პეტერბურგიდან ჩამოსული სტუდენტის, თავისი ბიძაშვილის რაღაც ბოდვებს და არ

დაასმინა ის. დანახვა ამაში პოლიტიკური არაკეთილსაიმედობისა ნიშნავს, ჩემი აზრით, მოსაჩვენარის სინამდვილედ აღიარებას.

ლორთქიფანიძეები ცოლი და ქმარი და ყიფიანი, როგორც უნდა იყოს მათი მოწაფეობის დროინდელი ცხოვრება, ამჟამად სარგებლობენ თავიანთი წრის პატივისცემით, როგორც შეუბღალავი ზნეობის ადამიანები.“

დიმიტრი ყიფიანის გონივრულმა პასუხმა შედეგი გამოიღო და მოხერხდა ამ ადამიანთა სკოლის კომიტეტში დატოვება. ქუთაისის სათავადაზნაურო სკოლა 1880 წლის 3 თებერვალს დაარსდა, პ. პესჩუროვის წერილი იმავე წლის 17 ნოემბრით თარიღდება. ნეკროლოგში აღნიშნულია, რომ ელენე ყიფიანი სათავადაზნაურო სკოლის კომიტეტს გარდაცვალებამდე უძღვებოდაო, ე. ი. ელენე ლორთქიფანიძისა ქუთაისის სათავადაზნაურო სკოლის ღარიბ მოსწავლეთა კომიტეტს თავმჯდომარეობდა 1880-1890 წლებში. კირილე ლორთქიფანიძის არქივში დაცულია ანტონ ლორთქიფანიძის ხელწერილი: “მივიღეთ კირილე ლორთქიფანიძისაგან სამას ორმოცდა ათი მანეთი სააზნაურო სკოლის სადგომების შესაკეთებლათ. ქ. ქუთაისი, 31 ივლისი, 1888 წ.“ ხელს აწერენ ანტონ და სიმონ ლორთქიფანიძეები. აღნიშნული დოკუმენტი კიდევ ერთი დადასტურებაა ანტონ ლორთქიფანიძის მოღვაწეობისა ქუთაისის სათავადაზნაურო სკოლაში, რომელიც პირველი ქართული სკოლა იყო. მართალია, ამ პერიოდში ქალაქში მოქმედებდა ვაჟთა კლასიკური გიმნაზია, წმინდა ნინოს სახელობის ქალთა და სასულიერო სასწავლებლები, მაგრამ ისინი რუსული ორიენტაციისა იყო. სათავადაზნაურო ქართული სკოლის პედაგოგიური კოლექტივი სწავლებას ქართულ ტრადიციებზე დაყრდნობით წარმართავდა და სასწავლებელშიც ქართული სული ტრიალებდა.

სკოლის საბჭოს წევრების ინიციატივით მუდმივად იმართებოდა საქველმოქმედო საღამოები, სპექტაკლები ღარიბ მოსწავლეთა დასახმარებლად. დამატებით ამეცადინებდნენ მათ, რომ უკეთ ესწავლათ წერა-კითხვა. ცდილობდნენ, სკოლაში უკეთესი პირობები შეექმნათ, აგროვებდნენ ფულს ინფრასტრუქტურის გასაუმჯობესებლად. აქტიურად იყვნენ ჩაბმული მთარგმნელობით საქმიანობაში, რათა მოსწავლეებს ქართული სახელმძღვანელოებით მიეღოთ განათლება.

როგორც ვხედავთ, ეროვნული მსოფლმხედველობის გამო ანტონ ლორთქიფანიძეს მუდმივად თვალთვალისა და დევნის პირობებში უხდებოდა მოღვაწეობა. მიუხედავად ამისა, მან თავისი მოქალაქეობრივი და მამულიშვილური ვალი პირნათლად მოიხადა. **“მისი სიკვდილი ყველას გულს დასწყვეტს, ვინც კი დაახლოვებით იცნობდა მის მახვილ-გონებიანს და მოსწრებულს სიტყვა პასუხს. ეს კაცი მართლაც დაბადებული იყო საზოგადო მოღვაწეობისათვის და თუ თავის მკვირცხლი ნიჭის შესაფერი შედეგი არ ჰქონდა მის ცხოვრებას, ბრალი სავსებით ედება იმ ხელ-ფეხ-შემკვრელს გარემოებას, რომლითაც მოცულია ჩვენი ცხოვრება“** (გაზ. „კვალი“, 1894, 30 ოქტ., №45).

---

damowmebuli literatura da wyaroebi

l. gabunia, 2006 – l. gabunia, quTaisi – didi saganmanaTleblo centri, quTaisi, 2006.

g. mWedliZe, 1993 – g. mWedliZe, quTaisis axali istoriis narkvevebi, quTaisi, 1993.

m. nikoleiSvili, 1968 – m. nikoleiSvili, qarTveli sazogado moRvaweebi quTaisSi saqalaqo TviTmmarTvelobis SemoRebis Sesaxeb: quTaisis n. berZeniSvilis saxelobis istoriul-eTnografiuli muzeumis masalebi, gv. 82-88, 1968.

i. i. puradaSvilebi, 2009 – i. i. puradaSvilebi, mogonebebi, quTaisi, 2009.

s. xundaZe, 1936 – s. xundaZe, dimitri yifiani, tf., 1936.

gaz. "droeba", #42 – gaz. "droeba", 26 oqtomberi, #42, 1873.

gaz. "droeba", #45 – gaz. "droeba", 16 noemberi, #45, 1873.

gaz. "droeba", #421 – gaz. "droeba", #421, 1874.

gaz. "droeba", #143 – gaz. "droeba", #143, 1875.

gaz. "iveria", #69 – gaz. "iveria", 7 aprili, #69, 1893.

gaz. "iveria", #44 – gaz. "iveria", 25 Tebervali, #44, 1894.

gaz. "kvali", #45 – gaz. "kvali", 30 oqtomberi, #45, 1894.

qsiem – ქუთაისის სახელმწიფო ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმი, ფონდი №2173/366, 367, 786.

ilustraciebis aRwerilobebi

sur. 1. anton lorTqifaniZe

sur. 2. anton lorTqifaniZe da elene yifiani

sur. 3-4. anton lorTqifaniZis xelnawerebi

sur.1.

sur.2.

29/3/66
4.8/766

ქვემოთ ხედავთ, რომ
ეს არის ანტონ ლორთქიფანიძის
ფოტოგრაფია, რომელიც
მისი მეგობრებმა ჩემთვის
გამომიგზავნეს. ეს ფოტო
მეცნობს, რომ ანტონი
მეგობრულია და ყველაზე
სიამაღეს ადამიანებს შორის
ერთ-ერთია. მისი ხასიათი
მეცნობს, რომ ანტონი
მეგობრულია და ყველაზე
სიამაღეს ადამიანებს შორის
ერთ-ერთია.

მეგობარი, სიამაღელი ადამიანი
ანტონ ლორთქიფანიძე

sur.3

RITA TSAKADZE**MAJOR TRENDS OF
ANTON LORTKIPANIDZE PUBLIC WORK**

Georgian public man, Anton Lortkipanidze was a dedicated servant of his homeland, home town Kutaisi. The main trends of Anton Lortkipanidze public works are the following:

- Local authority
- Founding theatre cast
- Founding the first library of Kutaisi
- Noble school of Kutaisi

From the very moment of returning to Kutaisi, Anton Lortkipanidze got involved in actual public debates. He expressed himself in an undisguised manner and didn't observe the public processes indifferently. That's why he soon became the authoritative figure and enjoyed positive publicity. In 1875 he was elected as a member of a city board, with the right of vote. Anton Lortkipanidze was distinguished with the position of an active citizen

Anton Lortkipanidze is largely engaged with founding Kutaisi theatre. He initiated founding the community of stage lovers and often used to host Georgian plays. He even participated in one play and got many applauses for his artistic virtue. The community constantly hosted charity plays. The community of stage lovers founded by Anton Lortkipanidze played a huge role in the development of Georgian theatre. This cast is one of the reasons for founding the professional theatre cast in Kutaisi in 1880.

The date of founding the first library of Kutaisi, 1873, was defined on the basis of the correspondence between Anton and Kirile Lortkipanidze. After 20 years, book funds of Anton Lortkipanidze became the basis of founding the public library of Kutaisi.

Anton Lortkipanidze and his wife, Elene Kipiani actively worked in Kutaisi school of the Nobles, as the members of the school board. Elene Lortkipanidze headed the committee of the poor students in 1880-1890. School board often initiated charity evenings, plays to help poor students. They gave them additional lessons to improve their performance, bettered studying conditions, collected money to improve the infrastructure, took active participation in translations to provide the future generations with Georgian guidebooks.

Anton Lortkipanidze and Elene Kipiani were engaged in a court case since they were also the members of a political party. He suffered surveillance during a whole life for his national mindset. Despite this fact, he did his best for his native town and country.